

БАНКІВСЬКЕ ПРАВО

УДК 347.734

Д. А. ОДОЛАДОВ

**ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ**

Розглянуто правові аспекти діяльності іноземних банків в Україні, а також причини збільшення частки іноземного капіталу у банківській системі України, позитивні та негативні наслідки цього явища та можливі заходи правового регулювання зазначеної сфери відносин. Проаналізовано зарубіжний досвід регулювання діяльності іноземних банків в Україні.

Ключові слова: банк, правове регулювання банківської сфери іноземний капітал, банківська система України, філія іноземного банку, ринок банківських послуг, банківський нагляд.

Одоладов Д. А. Некоторые правовые аспекты функционирования иностранных банков в Украине

Рассмотрены правовые аспекты деятельности иностранных банков в Украине, а также причины увеличения доли иностранного капитала в банковской системе Украины, положительные и отрицательные последствия этого явления и возможные меры правового регулирования указанной сферы правоотношений.

Проанализирован зарубежный опыт регулирования деятельности иностранных банков.

Ключевые слова: банк, иностранный капитал, банковская система Украины, филиал иностранного банка, рынок банковских услуг.

Odoladov Danylo. Some aspects of functioning of foreign bank

Article concerns with legal aspects of functioning of foreign banks in Ukraine, causes of increasing the share of foreign capital in the banking system of Ukraine, positive and negative effects of this phenomenon, and possible ways of legal regulation of this sphere of relations. The foreign experience of regulation of foreign banks, it`s legal analysis.

Key words: bank, foreign capital, the banking system of Ukraine, a branch of a foreign bank, the market of bank services.

Швидкий розвиток глобалізаційних процесів ставить перед регулюванням банківської діяльності нові завдання. Так, одним із явищ, яке динамічно розвивається в сучасний період в Україні, є концентрація банківських активів та посилення транснаціональних банків, які здійснюють активну експансію ринків країн Східної Європи та колишнього СРСР. Поряд з тим, інтерес інвесторів є ознакою стабільності економічної системи держави. Причому, особливої уваги з огляду на це потребує вдосконалення правове регулювання банківської сфери.

Дослідженням питання збільшення частки іноземного капіталу займалися Т.А. Латковська, С.В. Карманов, І.Б. Заверуха, Г. Балят, М.Г. Дмитренко, О. М. Диба, І. Б. Івасів, І.Ю. Кочума, Р.В. Корнилюк Т. Стубайло та інші науковці, проте зазначене питання на сьогодні потребує додаткового переосмислення в контексті глобалізації зазначених процесів та процесу євроінтеграції України.

Причиною входження на ринок банківських послуг України є пошук іноземними банками нових ринків, що знаходяться у стані розвитку і на яких є можливість вдало реалізувати конкурентні переваги. Іноді такі банки мають на меті лише обслуговування клієнтів

з країни походження (наприклад, транснаціональних компаній), а іноді надають широке коло послуг фізичним і юридичним особам. Іноземні банки, що входять на український ринок банківських послуг, зазвичай, мають більший досвід ведення банківської діяльності, краще розроблене внутрішнє управління, більші фінансові можливості. Такі банки мають репутацію на ринку банківських послуг, пропонують клієнтам як новітні, так і перевірені та відпрацьовані роками послуги. Крім цього, через наявність кореспондентських відносин з іншими іноземними банками, вони значно швидше й дешевше здійснюють міжнародні грошові перекази. Через це вони сприймаються клієнтами як більш комфортні та надійні, що особливо важливо при розміщенні депозитів.

Входження іноземних банків на ринок банківських послуг України частіше за все відбувається шляхом придбання вітчизняного банку. Така процедура спрощує вихід на ринок через уникнення процедури створення нового банку, але у той же час вимагає додаткових витрат на реорганізацію банку, що був придбаний. При реорганізації відбуваються позитивні зміни в управлінні банком, спектрі та якості послуг, підвищення прозорості банку.

Зазначена ситуація спричиняє більшу схильність клієнтів до іноземних банків, а відповідно може негативно відобразитися на стані банківської системи та економіки держави взагалі.

Відповідно, поряд із перевагами, які отримують клієнти, та позитивним впливом на розвиток банківської системи, можуть мати місце і негативні наслідки збільшення частки іноземного капіталу. Через надмірне збільшення частки іноземного капіталу збільшується залежність від світових кризових явищ та стає можливою втрата контролю над банківською системою. Прикладом можуть бути країни Східної Європи, у яких частка іноземного капіталу у банківському секторі може досягати 70-90%¹. Окрім цього, вирішуючи питання кредитування промисловості, іноземні банки, приймаючи рішення керуються перш за все інтересами іноземних інвесторів, що частіше за все призводить до відмови у фінансуванні конкуруючих галузей виробництва.

Виділяють три основні підходи до питання збільшення частки іноземних банків:

1. Ліберальний, відповідно до якого таке явище стимулює конкуренцію на ринку банківських послуг, а відповідно і розвиток банківської системи.

2. Протекціоністський, який акцентує увагу на збільшенні ролі транснаціональних компаній, що істотно ускладнює державне регулювання функціонування банківської системи.

3. Змішаний, який ґрунтується на об'єктивному розумінні переваг та недоліків, та передбачає створення умов для поступового входження іноземних банків на вітчизняний ринок банківських послуг.

На сьогодні можна виділити наступні принципи доступу іноземного капіталу на ринок банківських послуг:

- національний режим, що полягає у тому, що іноземні та національні банки функціонують у однакових умовах. Такий режим використовується у разі наявних міжнародних угод. У межах Європейського Союзу законодавство передбачає наявність єдиної банківської ліцензії, затвердженого перелік банківських операцій та впровадженні єдиних стандартів державного регулювання та нагляду у сфері здійснення банківської діяльності;

- взаємність, що базується на наявних угодах між державами при встановленні взаємно відповідних умов функціонування банків. Так, наприклад, законодавство Швейцарії та Канади передбачає надання іноземному банку ліцензії на відкриття філії чи відділення лише за умови отримання власними банками дозволу на здійснення банківської діяльності у відповідній іноземній країні;

- консолідований нагляд спрямований на підвищенні ефективності нагляду у сфері здійснення банківської діяльності шляхом участі у процесі нагляду як країни, на території якої функціонує банк, так і країни походження. При цьому, наглядові органи кожної з країн повідомляють відповідні органи іншої країни про виявлені порушення².

Метою впровадження таких принципів є збалансування можливості розвитку іноземних банків та захисту інтересів національних банків. Тому доцільно в Україні закріпити їх на законодавчому рівні.

У країнах Європейського Союзу особливу увагу при регулюванні функціонування іноземних банків приділяють порядку створення нових філій та представництв іноземних банків або придбання частки у місцевих банках, нагляду за здійсненням локальних та міжнародних операцій іноземними банками. У багатьох країнах обов'язковою умовою є знаходження керівництва банку у межах країни. З метою забезпечення стабільності банківської системи використовуються наступні заходи:

- впровадження обмежень на рух капіталу;
- жорстка монетарна та фіскальна політика;
- закріплення у законодавстві положення про обов'язковість участі місцевих представників в управлінні банком.

Додаткової уваги потребує питання правового регулювання відносин між материнським банком та філією. Так, наприклад, відповідно до законодавства Європейського Союзу, материнські банки не відповідають за зобов'язаннями філій, у разі наявності в них економічних складнощів, викликаних особливим становищем через війну чи цивільний конфлікт, а також внаслідок дій та розпоряджень органів влади країни, у якій функціонує філія. Подібна ситуація спричиняє загрозу інтересам клієнтів, а якщо обсяг операцій, які здійснює такий іноземний банк є значним, то і стабільності функціонування економіки взагалі. На сьогодні існують різні підходи до вирішення зазначеної проблеми. Так, у Канаді законодавчо встановлено поділ банків за операціями на такі, що здійснюють всі операції та такі, що лише надають позики. У разі надання повного комплексу банківських послуг, іноземному банку, як правило, забороняється приймати так звані "роздрібні депозити" – суми, які є меншими від 150000 канадських доларів і, які не підлягають страхуванню. Банки зобов'язані повідомляти клієнтів, що внески в цих установах не застраховані Канадською корпорацією зі страхування внесків (аналог українського Фонду гарантування вкладів фізичних осіб). Такі філії повинні також надати повідомлення, що Генеральна служба фінансових установ відповідає за контроль над філією іноземного банку в Канаді, але не є регулятором діяльності іноземного материнського

банку. Філіям, що лише надають позики, забороняється приймати депозити, про що вони зобов'язані повідомляти клієнтів, а також про те, що вони не є членами Канадської корпорації зі страхування внесків³. Інший підхід до цього питання у США, де законодавчо закріплюється створення обов'язкових резервів, які зберігаються на окремих рахунках і у разі необхідності використовуються для задоволення вимог кредиторів.

Для України найбільш доцільним є аналіз досвіду законодавчого регулювання питання функціонування іноземних банків у країнах Центральної та Східної Європи. Особливе зростання іноземного капіталу у банківських системах таких країн мало місце у другій половині 90-х років. Одним найбільш актуальних питань є умови отримання дозволу на здійснення банківської діяльності та відкриття філії.

Так, законодавством України встановлюються наступні вимоги:

1. Прозорість походження капіталу та повідомлення материнської компанії щодо обсягу капіталу, який надається філії, та прозорість зв'язків з іншими банками.
2. Високий рівень стабільності та надійності материнського банку.
3. Наявність розробленого плану діяльності на період до 3-х років.
4. Наявність необхідного технічного устаткування для здійснення банківської діяльності, розвинутих систем внутрішнього контролю та управління, необхідної кваліфікації керівників.

До операцій, які іноземні банки можуть здійснювати, належать депозитна та кредитна діяльність, грошові перекази, емісія безготівкових платіжних засобів, відкриття акредитивів та надання гарантій, операції з інструментами фондового ринку, надання консалтингових послуг та інші операції, безпосередньо пов'язані із зазначеними вище.

Важливо зазначити, що сьогодні відбувається процес уніфікації умов ведення банківської діяльності у країнах Європейського Союзу. У цьому зв'язку розроблений спеціальний план дій у сфері

фінансових послуг (Financial services action plan – FSAP), який є складовою економічної політики ЄС та відповідає грошово-кредитній політиці ЄС⁴.

Підсумовуючи вищенаведене, можна виділити окремі переваги та ризики присутності на українському ринку іноземного банківського капіталу.

1. До переваг, на наш погляд, слід віднести:

а) залучення іноземних інвестиційних та кредитних ресурсів, що позитивно впливає на розвиток економіки;

б) запровадження нових банківських послуг та запозичення найсучасніших технологій, використання корисного світового досвіду;

в) здешевлення банківських послуг та збільшення конкуренції. Цей та попередні фактори є дуже позитивними для клієнтів, оскільки дають більшу свободу вибору, більші можливості і у той же час стимулюють банки розвиватись та вдосконалюватись.

Г) прискорення імплементації принципів банківського нагляду

2. Ризиками є:

а) банкрутство вітчизняних банків, нездатних до конкуренції з іноземними;

б) зворотній бік глобалізації у вигляді збільшення рівня залежності; банківської системи України від світових економічних процесів, що значно зменшує стійкість банківського сектору до кризових явищ;

в) окремі випадки спекулятивної діяльності, у разі спрямування на здійснення короткострокових інвестицій;

г) входження на ринок іноземних банків з низьким міжнародним рейтингом;

д) збільшення впливу країни походження капіталу та іноземних інвесторів, неможливість здійснення повного контролю іноземних операцій;

е) вибірковість при здійсненні кредитування та виведення банківських ресурсів за кордон.

Тому, вдосконалення правового регулювання банківської сфери України повинно враховувати зазначені переваги та ризики

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити такі висновки:

1. Процеси, пов'язані із збільшенням частки іноземного капіталу об'єктивно обумовлені сучасним розвитком міжнародних відносин. Відповідно, метою держави на сьогодні є створення ефективного механізму правового регулювання функціонування іноземних банків. При цьому, необхідно також передбачити на законодавчому рівні механізми забезпечення реалізації прав та інтересів клієнтів у ситуаціях, коли іноземні банки після певного періоду функціонування вирішують залишити ринок банківських послуг України, адже як показує досвід, такі ситуації також є доволі поширеними. Деякі банки переорієнтуються на роботу із корпоративними клієнтами, а деякі повністю припиняють свою діяльність в Україні. Частіше за все причинами виходу з українського ринку можуть бути певні кризові явища економічного чи політичного характеру, економічна та політична ситуація в Україні, чи наприклад, економічні складнощі самого іноземного банку, через які він вимушений згорти обсяг своєї діяльності. Якими б не були причини, законодавство, що регулює діяльність іноземних банків, повинно захищати перш за все інтереси вкладників таких банків.

2. Продовжуючи розгляд питання про вихід іноземного капіталу як з банківського сектору, так і з економіки України взагалі, що стає дедалі актуальнішим, можна зазначити, що така тенденція незважаючи на деякі плюси для вітчизняних банків з більш широкої точки зору не є позитивною. Зменшення кількості іноземних інвесторів значно сповільнить темпи розвитку банківського сектору, введення нових продуктів та технологій, світових стандартів ведення банківського бізнесу та внутрішнього управління. Окрім цього, втрата іноземної підтримки значно вплине на вітчизняні банки. З метою забезпечення стабільності функціонування банківської системи, діяльність іноземних банків повинна ґрунтуватись на наступних принципах:

- наявність певних угод про взаємодію з наглядовими органами країни місцезнаходження материнського банку;

- встановлення обмежень на здійснення іноземними банками та їх філіями певних операцій, таких як, наприклад, залучення коштів фізичних осіб;

- вхід іноземних банків на ринок та збільшення їх частки у банківській системі повинно відбуватись поступово;

- банківська система повинна будуватись на засадах збереження балансу між вільною конкуренцією та захистом вітчизняних банків; причому зазначені принципи повинні бути закріплені законодавчо і мати відповідний механізм реалізації

На сьогодні активно відбуваються процеси уніфікації правового регулювання іноземних банків на міжнародному рівні шляхом створення єдиних міжнародних правил діяльності іноземних банківських відділень, філій і представництв. Істотна увага також приділяється питанню здійснення контролю та нагляду та співпраці наглядових органів країн Європейського Союзу у цій сфері. У той же час, вирішення цих питань в Україні знаходиться на початковій стадії як розробки нормативного регулювання, так і наукових досліджень та розробки необхідної теоретичної бази.

1. *Дмитренко М. Г.* Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків / М.Г. Дмитренко // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – №. 3. – С. 102-107. 2. *Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання* : монографія / Корнилюк Р.В., Івасів І.Б. , Диба О.М. — К. : КНЕУ,2012. — 234 с. 3. *Балят Г.* Регулювання діяльності іноземних банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу / Г.Балят // Світ фінансів. – 2008. – №2(15). – С. 20 – 26 4. *Корнєєв В. В.* Конкурентоспроможність банків України в умовах лібералізації ринків фінансових послуг / В.В. Корнєєв // Вісник НБУ. – 2007. – № 11. – С. 13–16.

Odoladov Danylo. Some aspects of functioning of foreign banks

The rapid development of globalization poses new banking regulation task. Thus, one of the phenomena that dynamic in the modern period in Ukraine is the concentration of banking assets and strengthening transnational banks engaged in an active expansion of markets in Eastern Europe and the former USSR. Along with the interest of investors is a sign of stability of the economic system of the state. Moreover, special attention is given to the needs of improving the legal regulation of the banking sector.

The reason for the market penetration of banking services in Ukraine is searching new markets by foreign banks, which are in a state of development and which are the ability to successfully implement a competitive advantage. Sometimes these banks intended to only servicing the country of origin (e.g. multinational companies), and sometimes offer a wide range of services to individuals and legal entities. Foreign banks that are members of the Ukrainian market of banking services usually have more experience in banking, better internal management developed greater financial opportunities. These banks have a reputation in the market of banking services, offering customers new and checked services. In addition, because of correspondent relations with other foreign banks are much faster and cheaper to carry out international money transfers. Because of this, they are perceived by customers to be more comfortable and reliable, which is especially important when placing deposits.

The above situation entails greater propensity of customers to foreign banks, and therefore may negatively influence the state of the banking system and the state's economy in general.

Today are the following principles of foreign capital to the banking services:

- National treatment, which is that foreign and national banks operating in the same conditions. This mode is used when the existing international agreements. Under EU law provides for a single banking license approved list of banking operations and implementing uniform standards of government regulation and supervision in the field of banking activities;

- Reciprocity based on existing agreements between the countries in the establishment of mutually appropriate environment for banking. For example, the laws of Switzerland and Canada provide foreign bank a license to open a branch or department with proof of their own banks permission to conduct banking activities in the foreign country;

- Consolidated supervision aimed at increasing the efficiency of supervision in the field of banking activities through participation in the oversight as the country in which the bank operates and country of origin. However, supervisors of each country inform the relevant authorities of other countries about violations.

In the European Union special attention to the regulation of the operation of foreign banks pay order of new branches and representative offices of foreign banks or acquisition of shares in local banks, supervision of the implementation of local and international operations of foreign banks.

For Ukraine the most appropriate analysis experience regulating the functioning of foreign banks in Central and Eastern Europe. Particular growth of foreign capital in the banking systems of these countries took place in the second half of the 90s. One of the most pressing issues is subject to authorization of banking and opening branches.

Processes related to the increase in the share of foreign capital objectively determined development of modern international relations. Accordingly, the purpose of the state today is to create an effective mechanism regulation of the right of foreign banks.

Today actively unify the processes of legal regulation of foreign banks at the international level through the establishment of common international rules of foreign bank branches, subsidiaries and representative offices. Considerable attention is also given to the control and supervision and cooperation between supervisory authorities of the EU in this area. At the same time, to address these issues in Ukraine is at an early stage as the development of regulatory and research and development necessary theoretical framework.

Key words: bank, foreign capital, the banking system of Ukraine, a branch of a foreign bank, the market of bank services.